

Родіонова Т. А.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри світового господарства
і міжнародних економічних відносин,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна*

Якубовський С. О.

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри світового господарства
і міжнародних економічних відносин,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-431-6-41>

ДИНАМІКА ПЛАТІЖНИХ БАЛАНСІВ ТА МІЖНАРОДНИХ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПОЗИЦІЙ УКРАЇНИ, МОЛДОВИ ТА ГРУЗІЇ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЇ ¹

Серед пострадянських країн Грузія, Молдова та Україна потрапили у другу хвилю європейської інтеграції після країн Балтії, які стали повноправними членами Європейського Союзу ще у 2004 році та вже навіть запровадили євро у якості національної валюти.

Грузії, Молдові та Україні було потрібно більше часу для визначення пріоритету свого зовнішньоекономічного розвитку, але все ж таки цими країнами був зроблений однозначний вибір на користь інтеграції та вступу в Європейський Союз, що було закріплено у відповідних угодах з ЄС.

Європейська інтеграція позитивно вплинула на зовнішньоекономічні позиції Грузії, Молдови та Україні, однак починаючи з 2022 року ще одним впливовим фактором стала

¹ Дослідження проведено в рамках проекту: "Соціально-економічний вплив пандемії COVID-19 та повномасштабного вторгнення Росії на розвиток ЄС та України: сприяння співпраці в дослідженнях через створення цифрової платформи". Цей проект отримав фінансування через проект EURIZON, який фінансується Європейським Союзом за грантовою угодою № 871072.

повномасштабна агресія Росії, наслідки якої для платіжних балансів та міжнародних інвестиційних позицій (МІП) України, Молдови та Грузії будуть досліджені далі.

Таблиця 1

**Поточні рахунки платіжних балансів та МІП України,
Молдови та Грузії у 2021–2023 роках, у млн. дол.**

Країни	Показники		2021	2022	2023
Грузія	Товари та послуги	сальдо	-3 065	-2 426	-2 643
	Поточний рахунок	сальдо	-1 943	-1 105	-1 708
	Міжнародна інвестиційна позиція	активи	11 482	14 539	16 260
		пасиви	38 110	42 928	46 399
		сальдо	-26 628	-28 389	-30 140
Молдова	Товари та послуги	сальдо	-3 718	-4 284	-3 974
	Поточний рахунок	сальдо	-1 699	-2 482	-1 893
	Міжнародна інвестиційна позиція	активи	6 441	6 470	7 769
		пасиви	11 659	12 673	13 730
		сальдо	-5 219	-6 203	-5 961
Україна	Товари та послуги	сальдо	-2 671	-25 737	-37 737
	Поточний рахунок	сальдо	-3 882	7 976	-9 655
	Міжнародна інвестиційна позиція	активи	159 099	168 175	193 711
		пасиви	185 293	170 980	205 203
		сальдо	-26 194	-2 806	-11 492

Джерело: [1–3]

Аналіз даних, наведених у таблиці 1, свідчить про те, що серед трьох країн у 2022 році, після початку повномасштабної агресії Росії проти України погіршення показників поточного рахунку платіжного балансу та МІП відбулось лише у Молдові, для якої погіршилися як сальдо поточного рахунку, так і чиста МІП.

Це було пов'язано з погіршенням умов зовнішньої торгівлі Молдови, яка підтримуючи санкції проти Росії, була змушена суттєво скоротити споживання енергоресурсів з Росії та закуповувати більші їхні обсяги з країн ЄС за високою вартістю. У результаті вартісні обсяги імпорту Молдови лише за 2022 рік збільшилися на 32%. Зростання дефіциту поточного рахунку Молдови було компенсовано у платіжному балансі зростанням обсягів залучених кредитів, що призвело до збільшення вартості пасивів її МІП на мільярд доларів у 2022 році.

У Грузії та Україні, на відміну від Молдови, у 2022 році стан поточного рахунку покращився. Для Грузії така ситуація була зумовлена суттєвим зростанням експорту транспортних послуг, пов'язаним з поживленням зовнішньоекономічних операцій країни з Росією, та міграцією певної категорії громадян Росії до Грузії [4].

В Україні, незважаючи на повномасштабну агресію Росії, стан поточного рахунку та МІП у 2022 році суттєво покращився. Але ці зміни ніяким чином не були обумовлені покращенням в економічній сфері, а були пов'язані насамперед з безпрецедентною допомогою Україні з-за кордону. Так, у 2023 році спостерігалось: збільшення на майже 17 мільярдів доларів надходжень уряду з-за кордону по статті вторинні доходи поточного рахунку; зростання до 10 мільярдів доларів безоплатних надходжень для неурядових установ України; отримання Україною кредитів на більш ніж 17 мільярдів доларів. У той же час обсяг готівкової іноземної валюти, яка була виведена з національної банківської системи, зріс до 10 мільярдів доларів [5].

У 2023 році Грузії, Молдові та Україні була притаманна повністю протилежна 2022 року тенденція. Так, у Молдові у 2023 році відбулось відносне покращення поточного рахунку платіжного балансу завдяки зниженню цін на імпорتنі енергоресурси та збільшенню експорту послуг, зокрема транспортних послуг для України, а також збільшення чистої міжнародної інвестиційної позиції.

В Грузії спостерігалась схожа тенденція з експортом послуг, однак значне зростання товарного імпорту призвело до загального погіршення сальдо торгівлі товарами та послугами країни, що відбилось у погіршенні сальдо поточного рахунку та чистої МІП.

У 2023 році серед країн, що досліджуються, найбільші негативні тенденції спостерігались у формуванні платіжного балансу України. Так, сальдо торгівлі товарами та послугами України знизилось до -37 737, що стало найгіршим показником за всю історію незалежності України. Негативною є також тенденція щодо збільшення обсягів кредитів з-за кордону для фінансування дефіциту торгівлі товарами та послугами України (у 2022 році більша частина цього дефіциту була профінансована за рахунок зовнішньої допомоги) з 17 мільярдів доларів у 2022 році до 27,4 мільярдів у 2023 році. Це призводить до постійного збільшення державного боргу України, відношення якого до ВВП у 2024 році досягло майже 100%. Слід також зауважити, що загрозливою є тенденція щодо постійного збільшення обсягів готівкової валюти поза банківською системою України. Так, у 2023 році цей показник збільшився

ще на 11,7 мільярдів доларів. Це призвело до того, що серед 193,7 мільярдів доларів активів МПІ України частка готівкової валюти, яка знаходиться поза банківської системи, збільшилась до 62%.

Таким чином, результати проведеного аналізу свідчать про те, що Грузії та Молдові, незважаючи на певні негативні наслідки від повномасштабної агресії Росії проти України та погіршення чистої міжнародної інвестиційної позиції, все ж вдалося знайти і нові можливості для підвищення конкурентоспроможності окремих галузей своїх економік. З іншого боку Україна, яка змогла закінчити 2022 рік з профіцитом поточного рахунку та покращенням чистої міжнародної інвестиційної позиції, у 2023 році стикнулася з новими викликами, які призвели к суттєвому погіршенню поточного рахунку її платіжного балансу, перш за все, балансу торгівлі товарами та послугами. У цій ситуації керівництву країни слід з одного боку відмовитись від штучної підтримки курсу національної валюти, яка погіршує конкурентоздатність вітчизняного виробництва, з іншого – запровадити реальні заходи щодо повернення значних обсягів готівкової валюти назад у національну банківську систему.

Література:

1. International Monetary Fund. Balance of Payments and International Investment Position. Georgia. URL: <https://data.imf.org/?sk=7a51304b-6426-40c0-83dd-ca473ca1fd52>

2. International Monetary Fund. Balance of Payments and International Investment Position. Moldova. URL: <https://data.imf.org/?sk=7a51304b-6426-40c0-83dd-ca473ca1fd52>

3. International Monetary Fund. Balance of Payments and International Investment Position. Ukraine. URL: <https://data.imf.org/?sk=7a51304b-6426-40c0-83dd-ca473ca1fd52>

4. Якубовський С.О. Вплив міграції на формування поточних рахунків платіжних балансів Грузії та Молдови. Соціально-економічний та політичний розвиток країн в умовах глобальної нестабільності : матеріали Другої міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 31 трав. 2024 р.). Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2024. С. 39–41. URL: <https://dspace.onu.edu.ua/handle/123456789/39017>

5. Якубовський С.О. Зміни зовнішньоекономічних позицій України, Молдови та Грузії в умовах повномасштабної російської агресії. Соціально-економічний та політичний розвиток країн в умовах глобальної нестабільності : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 26 трав. 2023 р.). Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2023. С. 55–56. URL: <https://dspace.onu.edu.ua/handle/123456789/39571>